

abstrakt | abstract ▶

Štruktúru návštevnosti múzeí tvoria individuálni a skupinoví návštevníci. Skupinové prehliadky si vyžadujú tempo prehliadky, ktoré vyhovuje všetkým návštevníkom, a osobitnú úlohu zohráva osobnosť lektora. V rámci organizovaných skupín tvoria významnú skupinu školské skupiny. Exkurzie do múzeí sú dôležitou súčasťou učebného procesu. Múzeá v súčasnosti pripravujú pre návštevníkov osobitné múzejné sprievodné programy pre verejnosť, ktoré dopĺňajú, resp. nadväzujú na výstavu/expozíciu. Minimálnou požiadavkou pedagógov sú pracovné listy, ktoré umožňujú žiakom fixáciu poznatkov získaných počas návštevy múzea. Alternatívnou formou školskej exkurzie do múzea, ktorú je možné uskutočniť počas jednej vyučovacej hodiny, je virtuálna prehliadka múzea. Konanie školskej exkurzie musí zodpovedať školským predpisom, ktoré vydáva Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

The structure of visitors in museums is made up of group and individual visitors. Group tours require a pace that suits all the visitors, and also lecturer's personality plays a special role. Among the organised groups, school groups form a significant part. Excursions to museums are an important part of the learning process. At present, museums are preparing special accompanying programmes for visitors that supplement or even continue in the exhibition. Working sheets, that would enable the pupils to remember the knowledge gained during their visit to museum, are a minimal request of the teachers. An alternative form of a school excursion to museum, which is possible to realise during one lesson, is a virtual tour of museum. The school excursion has to correspond with a school resolution published by the Ministry of education, science, research and sport of SR.

Luboš Kačírek – Pavol Tišliar

Múzejné exkurzie vo vyučovaní

Minulosť a súčasný stav na Slovensku

Prakticky každá krajina si buduje vlastnú kultúrnu politiku. Prístupuje k nej na základe určitých tradícií, s istými zámermi a cieľmi, ktoré sa v praxi následne presadzujú osobitými prostriedkami. V rámci kultúrnej politiky štátu majú nezanedbateľné a nezastupiteľné miesto múzeá. Hoci múzeum pripravuje svoje programy pre celú verejnosť, navštevuje ho zväčša len určitá časť populácie. Ide do značnej miery hlavne o detskú a mládežnícku skupinu obyvateľstva školského veku (žiačstvo). O nezastupiteľnom mieste návštevy múzea žiakmi základných a študentmi stredných škôl a význame vyučovania v jeho priestoroch v rámci pedagogického procesu sa aj v súčasnosti venuje viacero autorov, a to z pohľadu pracovníkov múzeí, ako aj učiteľov škôl.¹

Pri rozhodovaní verejnosti, či navštívia múzeum, je veľmi dôležitá ich motivácia, t.j. osobné zaujatie. Josef Beneš rozlišuje štyri skupiny návštevníkov:²

1. **turista**, ktorý cez múzeum rýchlo prejde a registruje len atraktivity
2. **záujemca** – prezrie si expozíciu a odnáša si poznanie vecí a procesov

3. **znalec** – preskúma jednotlivé exponáty a výsledkom je poznanie so zážitkom

4. **špecialista** – neskúma len jednotlivé exponáty, ale preštuduje si aj dokumentáciu a odnáša si vedecké poznanie procesov.

V rámci tohto členenia môžeme žiakov a študentov zaradiť do skupiny „turista“ a pedagóga do skupiny „záujemca“ alebo „znalec“, a to podľa miery osobného záujmu konkrétneho pedagóga.

Návštevníkov múzeí môžeme rozdeliť na dve hlavné skupiny:³

- **individuálni** návštevníci, ktorí prichádzajú do múzea z osobného záujmu,
- **skupinoví** návštevníci – tých je v našich múzeách väčšina.

Pre skupinových návštevníkov návštevu múzea väčšinou niekto zorganizoval, takže je u nich predpoklad menšieho či väčšieho záujmu o prehliadku múzea. V niektorých múzeách, ako napríklad v tzv. hradných múzeách, nie je možná individuálna prehliadka a návštevu je možné absolvovať len so sprievodcom v rámci skupinovej prehliadky.

Skupinová prehliadka má časový limit, ktorému sa musia prispôbiť všetci účastníci bez ohľadu na osobný záujem. Neumožňuje voľnú prehliadku, takže návštevník mnohokrát nemá dostatok času vidieť to, čo ho zaujíma, lebo skupina postupuje rovnakým tempom, podľa určeného časového harmonogramu, keďže za ňou nasleduje ďalšia skupina. Sprievodca či lektor je tak mnohokrát tlačene časom a aj v prípade záujmu návštevníkov im nemôže venovať nadštandardný časový priestor, navyše ak ho čaká ďalšia prehliadka. Mnohokrát návštevník nemá možnosť vnímať to, o čom lektor práve hovorí,

¹ Komplexnejšie sa tejto problematike zo strany múzea venujú príspevky v publikácii *Brána múzea otvorená*, ktorej zostavovateľkou je Alexandra BRABCOVÁ (Náchod: Nadace OSF Praha – nakladateľství JUKO, 2002). Z teoretickej stránky sa tejto problematike venuje príspevok Stanislava Štecha *Vzdělávací programy mají umožnit poznání aneb Brána mysli otevřená* (s. 66-85). Moravské muzeum v Brne pripravilo k tejto téme cyklus konferencií. Témy príspevkov boli publikované v zborníkoch *Děti, mládež... a muzea? I – III*. Brno: Moravské zemské muzeum 1995, 1999 a 2003. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta pripravila cyklus siedmich zborníkov *Škola muzejní pedagogiky (2007)* – dostupné na <http://www.emuseum.cz/muzeologie-a-metodika/teoreticke-texty/skola-muzejni-pedagogiky.html>. Tejto problematike sa systematicky venuje Petra ŠOBÁŇOVÁ, ktorá v ostatnom období vydala z tejto oblasti monografie *Múzejní edukace a Edukační potenciál muzea* (obe Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2012). Na Slovensku sa k tejto téme uskutočnilo viacero konferencií, príspevky z nich boli publikované napríklad v zborníku *Čo letí v múzejnej pedagogike. Vzdelávanie a výchova v múzeách na Slovensku. Zborník textov z konferencie*. Marcela Lukáčová (ed.). Bratislava: SNM, 2010 alebo Martina PAVLIKÁNOVÁ, *Kontexty vzdelávania múzea/galérie a školy*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, č. 1, s. 55-64. Pohľad stredoškolského pedagóga približuje Adelaida MEZEIOVÁ, v príspevku *Návšteva múzea v didaktike strednej školy (Pohľad stredoškolského učiteľa)*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, č. 1, s. 65-74.

² Josef Beneš, *Základy muzeologie*. Opava 1997, s. 122.

³ *Ibidem*, s. 118.

keďže sa v množstve návštevníkov nedostane k prezentovanému exponátu. Problémy skupinovej prehliadky múzeí súvisia aj s diferenciaciou cieľov návštevy. Beneš rozlišuje: rekreačné využitie voľného času, školský výlet, exkurziu rekreantov v kúpeľnom múzeu a špeciálny program pre účastníkov seminára.⁴ V rámci školských učebných osnov sa pod pojmom „školský výlet“ v súčasnosti rozumie len akási oddychová mimoškolská aktivita, ktorá nesúvisí s pedagogickým procesom a koná sa až po skončení klasifikačného obdobia. Pod „školskou exkurziou“ sa chápe vzdelávacia činnosť, ktorá má presne určené pravidlá. Na absolvovanie exkurzie, ako súčasť vyučovania dejepisu, bola vypracovaná aj osobitná metodika, ktorá obsahuje niekoľko odporúčateľných činností pred a po absolvovaní samotnej exkurzie v múzeách.⁵

1. Pripraviť si v pláne formu exkurzie a stanoviť jej didaktické a výchovné ciele.
2. Zoznámiť sa s metodikou, príp. požiadať správu múzea, aby príp. doplnilo ďalšie exponáty.
3. So žiakmi vopred prediskutovať exkurziu, vzbudiť ich záujem, čím sa zvýši jej didaktická a pedagogická účinnosť.
4. Po skončení exkurzie je dôležité aj na ďalších hodinách nadväzovať na dojmy, ktoré žiaci získali na exkurzii, obnovovať ich a dopĺňať.
5. Nevyhnutnou požiadavkou je dôkladná príprava pracovného postupu a učiteľových znalostí z témy exkurzie. Učiteľ musí mať vždy predstavu, aký je cieľ exkurzie, v inom prípade je to strata času.

V pedagogickom procese sa v súčasnosti pod pojmom exkurzia zvyčajne rozumie vychádzka, pri ktorej sa objektívne zisťuje úroveň zvládnutia učiva skupinou osôb. Je to mimoškolská organizačná forma vyučovania, ktorá umožňuje žiakovi poznávať javy priamo v pôvodnom prostredí a typických podmienkach – t. j. dočasné prenesenie vyučovacieho procesu z prostredia triedy do reálneho prostredia. Vzdelávaci význam exkurzie spočíva v priamom poznávaní prírodného, kultúrneho a spoločenského prostredia a jeho histórie. Kvalitne spracovaná exkurzia zvyšuje pozornosť a sústredenie žiakov, záujem o predmet a uľahčuje zapamätanie si učiva a práve v tom treba vidieť aj jeden z jej najväčších významov a vôbec celkový zmysel.⁶

V pedagogickom procese sa rozlišuje viacero druhov exkurzií, odstupňovaných podľa veľkosti učiva, ktorej sa týka.⁷ Tematická exkurzia sa zameriava na konkrétnu tému/oblasť učiva. Väčší záber predstavuje komplexná exkurzia, ktorá sa vzťahuje k jednému alebo viacerým celkom učiva. Komplexná a medzipredmetová exkurzia sa zase vzťahuje na niekoľko vyučovacích predmetov. Úvodná exkurzia je zameraná na zhromaždenie učebného materiálu, o ktorý sa bude opierať ďalší vyučovací proces a napokon záverečná je orientovaná na celkové upevnenie a prehĺbenie učiva.

Exkurzia popri didaktickej funkcii zoznamuje žiakov so zamestnancami (sprievodcovia a pracovníci múzeí), aj s organizáciou práce navštíveného zariadenia a jeho výsledkami práce.⁸ Žiaci spoznávajú historické pamiatky, prírodné krásy, teda exkurzia rozvíja okrem kognitívnej aj afektívnu stránku žiackej osobnosti. Pritom je dôležité, aby si pedagóg pred návštevou neznámej výstavy vopred našťudoval jej obsah a vedel takto študentov dopredu pripraviť na samotnú exkurziu, vzbudiť ich záujem a pozitívne ich motivovať.

Problematike spolupráce múzea a školy sa venovala pozornosť už v staršom období, v českom prostredí už od 40. rokov 19. storočia v súvislosti s budovaním školských kabinetov a vzdelávaním dospelých a mládeže. Touto témou sa zaoberal už František Palacký či Kliment Čermák, pôvodom učiteľ, ktorý sa stal propagátorom potrebnosti spolupráce medzi múzeom a školou. Presadzoval názor, že nielen mládež má chodiť aj do múzea, ale aj múzeum má prichádzať do školy.⁹ Školské exkurzie tvoria výrazný segment návštevníkov múzeí. Podľa výskumu uskutočneného v prvej polovici 70. rokov tvorili školské skupiny približne 25 % návštevníkov múzea.¹⁰ Podľa sociologického prieskumu z roku 2001, ktorý uskutočnila Katedra sociológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, vyplýva, že veková skupina do 19 a 20 – 29 rokov tvorí vyše 50 % návštevníkov múzeí.¹¹

Skúmaniu vzťahu medzi múzeami a školami sa v československom prostredí začala venovať výraznejšia pozornosť od začiatku

60. rokov, keď sa tejto problematike venovali osobitné odborné semináre.¹² V slovenskom múzejníctve môžeme hovoriť o systematickej (aj keď veľakrát formálnej) spolupráci múzeí so školami prakticky od roku 1961, keď vstúpil do platnosti prvý zákon Slovenskej národnej rady o múzeách a galériách¹³ (v českých krajinách bol už o dva roky skôr prijatý zákon č. 54/1959 Sb. Zákon o muzeách a galériách). Ten právne zakotvil postavenie múzeí v rámci štátu a stanovil ich základné ciele, poslanie a metódy. Múzea a galérie boli charakterizované ako ústavy, ktoré popri iných činnostiach využívajú zbierky pre kultúrnu a osvetovú činnosť.¹⁴

V rokoch 1969 – 1970 vykonal Ústredný muzeologický kabinet v Prahe dotazníkový prieskum v spolupráci s Národným múzeom v Prahe a ďalšími českými múzeami tak, aby boli zastúpené ústredné, krajské a okresné múzeum, múzeum vlastivedného typu i špecializované múzeum. Výsledky výskumu, ktoré majú svoju platnosť v podstate aj v súčasnosti, možno zhrnúť nasledovne:¹⁵

1. Základné školy navštevujú múzea častejšie ako školy vyšších typov. Je to pochopteľné, keďže pomer medzi základnými a strednými školami na Slovensku je približne 70 % ku 30 %¹⁶ a základné školy v porovnaní so strednými školami venujú aj väčšiu pozornosť školským exkurziám.
2. Čím je vzdialenosť múzea od školy, resp. časová dostupnosť vyššia, tým viac klesá aj záujem školy o návštevu múzea.
3. Viac ako 80 % organizovaných školských návštev múzeí sa koná v čase výučby.
4. Priemerný čas prehliadky múzea trval jeden a pol hodiny.
5. Trieda potrebovala na absolvovanie exkurzie 3 až 4 hodiny – a to hovoríme väčšinou o tých školách, ktoré sú v mieste sídla múzea.
6. Keďže prehliadka múzea je časovo náročná, priemerne sa koná 3- až 5-krát za školský rok.

¹² Marcinková 1965. Semináre s touto tematikou sa konali v rokoch 1965, 1970 a 1974 v Zlíne (vtedy Gottwaldov). Výsledky seminárov boli publikované v zborníkoch *Spolupráce muzeí se školami (1965-66?)*, *Spolupráce školy a muzea (1971)* a *O problematice spolupráce muzea a školy (1976)*. Na prvom seminári sa zúčastnili najmä múzejní pracovníci, chýbala aktívna účasť učiteľov. Výskumy preukázali, že pedagógovia podceňujú exkurziu v múzeu ako stratený či oddychový čas a domnievajú sa, že výučbu v múzeu nemá viesť učiteľ. Ďalší seminár sa konal v roku 1970 a jeho výstupy sú publikované v zborníku.

¹³ Zákon SNR č. 109/1961 Zb.

¹⁴ Ibidem, 92.

¹⁵ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*. Praha 1976, s. 15-16.

¹⁶ Koncepcia rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (projekt „MILÉNIUM“). Dostupné na <http://www.cpk.sk/web/dokumenty/krvv.pdf> (last update 27/4/2013).

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, s. 220.

⁹ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*. Praha 1976, s. 6.

¹⁰ Ibidem, 40.

¹¹ Ján Bunčák, 'Sociologické poznatky v marketingu a práci s verejnosťou', in: *Múzeum v spoločnosti. Zborník príspevkov zo seminára Banská Bystrica 2002*. Bratislava 2002, ss. 7-28. Výskum sa zameriaval na dve cieľové skupiny: návštevníci múzeí a náhodne vybraní obyvatelia Slovenska. Veková kategória do 19 rokov tvorila podľa náhodného výberu 15,8 % a podľa návštevníkov 22,7 % návštevníkov múzeí. Vo vekovej kategórii 20 – 29 rokov to bolo 18,0 % a 28,0 % návštevníkov múzeí (Tab. 4 Vek respondentov).

⁴ Ibidem, s. 125.

⁵ Josef Petřtyl, *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu*. Praha 1962, s. 55.

⁶ Karol Vereš, 'Dejepisná exkurzia a digitálne technológie', in: *Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete dejepis pre základné školy. Učebný materiál – modul 3*. Košice 2010, s. 219.

7. Z výsledkov tiež vyplynulo, že školy vítajú aj výklad v múzeu a dávajú prednosť výkladu pracovníka múzea pred učiteľom.
8. Pedagógovia s dlhšou praxou prichádzajú do múzea častejšie ako začínajúci pedagógovia.
9. Z hľadiska odborového zamerania prevláda zameranie predovšetkým na históriu.

Druhá fáza výskumu sa mala zameriavať na to, či čas strávený v múzeu je využívaný efektívne a či je dopad a dosah žiackych návštev v múzeách naozaj taký, ako sa o ňom hovorí v literatúre. Tento výskum prebiehal na začiatku 70. rokov, keď v rámci nastupujúcej normalizácie museli opustiť svoje posty viacerí kvalifikovaní pracovníci múzeí, ktorí sa výrazne angažovali počas Pražskej jari na konci 60. rokov. Následné kadrové zmeny preto znemožnili uskutočnenie výskumu v plánovanej šírke. Napriek tomu výskum priniesol zaujímavé výsledky. Výklad učiteľa v triede si v určitom rozsahu zapamätalo približne 30 % žiakov, kým v múzeu, kde žiaci mohli vnímať obsah učiva aj vizuálne prehliadnutím si originálnych dokladov, bola táto efektívnosť až na hodnote 80 %.¹⁷

Z výsledkov rovnako vyplýva, že prevládala záujem najmä o dejepis. Ako uviedol J. Špět: „predmet muzeologicky najvdčačnejší a ideovo-politicky najzávažnejší“¹⁸, aj keď podľa výskumov výrazne prevládala záujem o staršie obdobie dejín. Až potom nasledovali prírodovedné, literárne a hudobné múzeá. Pomerne málo sa v tomto období využívali v učebnom procese technické múzeá. V prvej polovici 70. rokov sa tiež otvorila otázka budovania špecializovaných, pedagogicky zameraných expozícií.¹⁹ Ešte začiatkom 70. rokov sa diskutovalo, či v rámci legislatívy má ministerstvo školstva prostredníctvom jemu podriadených inštitúcií podporovať aplikovanie školských exkurzií do vyučovacieho procesu, alebo nie – nemajú teda narušovať štandardné vyučovanie a majú sa presunúť za hranicu školy, teda do oblasti voľného času žiakov.²⁰

Spolupráci múzeí so školami sa už aj v minulosti venovala osobitná pozornosť. Takmer pred polstoročím vyšla osobitná monografia *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu* zameraná predovšetkým na dejepisné vzdelávanie v múzeách od Josefa

Petrtyla.²¹ Aj keď je táto problematika zameraná na výučbu dejepisu, základné tézy je možné aplikovať prakticky na väčšinu predmetov na základných a stredných školách. Táto príručka sa však nestala príliš rozšírenou a inšpirovala sa ňou len veľmi malá skupina pedagógov. Konceptcia spolupráce múzeí so školami bola postavená na vtedajšej koncepcii budovania okresných vlastivedných múzeí a bola poznačená dobou, v ktorej vznikla. Ako zdôraznil J. Petrtyl, forma exkurzného vyučovania v múzeách nie je cieľom, ale prostriedkom. Na exkurzie by mali chodiť žiaci systematicky, aby sa táto forma stala žiakom samozrejmosťou. Neodporúčal, aby sa na výstavy chodilo, len keď treba suplovať hodiny alebo vyplniť program, pretože ju následne žiaci vnímajú len ako náhradu „skutočnej“ vyučovacej hodiny.²² Jej cieľom by mala byť podpora samostatnej práce žiakov a ich aktivizácia.

J. Petrtyl definoval viacero foriem spolupráce múzea a školy:

Exkurzie do múzejných a galerijných expozícií/výstav.²³ Aj v súčasnosti ide o najrozšírenejšiu a dodnes najpoužívanejšiu formu vzťahu medzi múzeami a školami. V súčasnosti však už táto forma nepostačuje. Väčšina múzeí, ako uvádzame neskôr, sa s týmto trendom stotožnila a poskytuje (nielen) pre školy aj ďalšie múzejné produkty. Ako upozornil už v roku 1974 J. Špět, túto formu nie je možné považovať „za naozaj plnokrvnú, organizovanú spoluprácu“, ale je potrebné, aby múzeum pripravilo ešte ďalšie doplnkové (respektíve sprievodné) programy. Konkrétne navrhol besedu, nahrávku či súťaž. Práve netradičný prístup spojenia výučby s hrou a zábavou a výklad so samostatnou prácou žiakov považoval za vhodný spôsob, lebo „práve v spolupráci so školami a mládežou nie je nič škodlivejšie ako stereotyp“.²⁴

Problémom je, že nie každá výstava sa hodí do tematického celku učiteľa. Náročné je tiež realizovať exkurziu do múzea hlavne v obciach, kde sa nachádza málo múzeí. Ak je v regióne múzeum, ktorého zameranie zodpovedá učivu v škole, je aj, pochopiteľne, záujem učiteľa o návštevu múzea väčší. Podľa J. Petrtyla by bolo žiaduce, aby sa učiteľ stal aj spolupracovníkom múzea a sám dával podnety k výstavnému plánu múzeí. Preto navrhol ako ďalšie formy spolupráce múzea a školy:²⁵

- špeciálne výstavy pre školskú prácu.²⁶

Múzeum by v rámci tejto spolupráce pripravilo špeciálnu výstavku podľa požiadaviek pedagóga, ktorá by vychádzala z učebných osnov a sledovala didaktické a pedagogické požiadavky. Tieto špeciálne výstavy by vyžadovali značné skúsenosti múzejného pracovníka, ktorý by musel byť schopný zväziť, ktoré zbierkové predmety je vhodné uplatniť, aby bola výstavka primeraná veku žiakov a zároveň by musel zvoliť čo najvhodnejšie inštalčné formy. Takúto výstavku je podľa predstáv autora možné pripraviť na takmer každý predmet z príslušného učiva. Tu sa predpokladá, že danú výstavku navštívi väčšina škôl z daného regiónu a príslušného ročníka. Pochopiteľne, že takáto forma predstavuje neúmernú záťaž pre múzeum a nie je vždy efektívna.

Ako ďalšiu formu spolupráce J. Petrtyl uviedol **putovné výstavy pre školy**²⁷, nazývané aj „výstavy do kufra“.²⁸ Tieto putovné výstavy sú určené pre školy z malých obcí, kde je problém navštíviť múzeum. Takéto výstavy navrhol realizovať formou panelových výstav, pričom téma výstavy by zodpovedala platným učebným osnovám. Úlohou učiteľov by malo byť dodanie podrobnejšieho metodického listu. Ako zdôraznil J. Beneš, tieto výstavy môžu byť spracované konkrétne podľa potrieb školy, ročníka a predmetu, teda ako priama pomoc škole na doplnenie školského vyučovania.²⁹ Mali by obsahovať originálne predmety, vybrané zo zbierkových multiplikátov, a potom prevažne substitúty – faksimile a reprodukcie. Kvalitne pripravené putovné výstavy môžu dosiahnuť veľkú efektívnosť.

Účinným spôsobom spolupráce múzea a školy môžu byť aj **prednášky múzejných pracovníkov v školách**.³⁰ Pri tejto forme spolupráce je dôležité, aby prednáška príliš nevybočovala z učebných osnov a bola sprevádzaná názorným materiálom, najlepšie hmotným zo zbierok múzea, príp. audiovizuálnym. Je len pochopiteľné, že práve použitie autentických predmetov zvyšuje záujem žiakov o tému prednášky. Táto forma v podstate v súčasnosti čiastočne zodpovedá dnešným názorom, že návštevníci si môžu v múzeu predmet aj ohmatať, nielen ho vnímať zrakom, príp. zvukovými efektmi. **Besedy pre školskú mládež v múzeu na vopred dohodnutú tému** navodzujú hlbší záujem o tému a nenásilnou formou rozvíjajú znalosti žiakov. V obciach, kde sa múzeum nenachádza, je potrebné,

²¹ Josef Petrtyl, *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu*, Praha 1962, 107 s.

²² Ibidem, s. 52-53.

²³ Autor pritom rozlišuje osobitne exkurziu expozície a výstavy múzea.

²⁴ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*, Praha 1976, s. 18.

²⁵ Josef Petrtyl, *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu*, Praha 1962, s. 53.

²⁶ Ibidem, s. 45-47.

²⁷ Ibidem, s. 47-49.

²⁸ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*, Praha 1976, s. 26.

²⁹ Josef Beneš, *Základy muzeologie*, Opava 1997, s. 75.

³⁰ Josef Petrtyl, *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu*, Praha 1962, s. 55-60.

¹⁷ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*, Praha 1976, s. 16-17.

¹⁸ Ibidem, s. 20.

¹⁹ Ibidem, s. 23.

²⁰ Ibidem, s. 37.

aby naopak múzejní pracovníci navštevovali školy, príp. osvetové zariadenia.

Priame vyučovanie v múzejných zbierkach, alebo lepšie „vyučovanie v múzeu“, zodpovedá požiadavke zakladania tzv. školských múzeí (v Haagu vzniklo takéto múzeum už v roku 1904), kde sa môžu žiaci zoznamovať so zbierkovými predmetmi. Ich predchodcami sú školské zbierky, ktoré si v našom regióne od 17. storočia zakladali jednotlivé, predovšetkým stredné školy a univerzity. Východiskom mali byť špeciálne učebne na doplnkové programy pre školy.³¹ Ako však zdôraznil J. Beneš, rozhodne by sa nemala volať *školská učebňa*, pretože by sa od učebne mala zásadne líšiť svojou atmosférou a vybavením originálnymi zbierkovými predmetmi a audiovizuálnou technikou.³²

Podľa J. Petryly by sa školské múzeá mali snažiť organizovať expozície podľa požiadaviek učebných osnov jednotlivých predmetov.³³ V našich podmienkach je to však v súčasnosti nereálne o to viac, že na Slovensku dochádza k neustálym zmenám učebných plánov jednotlivých predmetov, a týka sa to aj tzv. „reformovaných“ a „nerreformovaných“ ročníkov. Bolo by však určite podnetné, keby prípadne Múzeum školstva a pedagogiky v Bratislave budovalo svoje expozície práve takýmto smerom.

Pochopiteľne, že nie každé múzeum si mohlo/môže z priestorových dôvodov dovoliť zakladanie takýchto špeciálnych edukačných priestorov, ak majú napríklad vyhradenú len jednu miestnosť na výstavy. V tomto prípade je však možné usilovať sa o inštalovanie interaktívnych výstav a doplniť stále expozície o interaktívne prvky, ktoré sú pútavé pre deti a pritiaľnu ich záujem. Príkladom môže byť Mestské múzeum v Lublane či expozícia Príbeh Pražského hradu, kde sú v rámci expozícií inštalované aj interaktívne úlohy pre deti. V súčasnosti môžeme sledovať trend zakladania špecializovaných miestností, kde žiaci môžu prakticky využiť svoje (novo)získané poznatky. Príkladom je i Technické múzeum v Brne. Tu sa už samozrejme, presúvame od školskej exkurzie k programom pre celú verejnosť, kde sú veľmi dôležitou skupinou návštevníkov práve rodiny s deťmi. V ostatných rokoch vznikajú osobitné detské múzeá,³⁴ ktoré nepracujú s originálnymi zbierkovými predmetmi a dôraz sa kladie na prípravu

špecializovaných programov zodpovedajúcich detským návštevníkom múzeí. Návšteva múzea sa pre nich stáva prirodzenou súčasťou a prostredníctvom hry získavajú nielen návyky na návštevu múzeí, ale nenásilnou formou si rozširujú svoje poznatky a vedomosti.

Historicko-vlastivedné krúžky by mali zakladať múzeá na svojej pôde.³⁵ Ich cieľ by sa mal orientovať na prehľbovanie a dopĺňovanie látky z vyučovania v škole, ale tiež vzbudzovať u mladej generácie záujem o populárno-vedeckú prácu. V rámci histórie či biológie by mal stáť v popredí záujmu vlastný región, kde žiaci žijú. V súčasnosti sa opäť môžeme stretnúť s trendom zakladania klubov priateľov múzea. Príkladom na Slovensku môže byť Klub priateľov SNM v Bratislave, Klub priateľov Múzea SNP v Banskej Bystrici či Klub priateľov Múzea gýča v Kremnici. Sú však určené pre celú verejnosť a členom ponúkajú predovšetkým lacnejšie vstupné či bezplatný vstup na podujatia múzea. Výsledkom činnosti takýchto krúžkov môžu byť o. i. aj návrhy na vypracovanie náučného chodníka, na čo je v súčasnosti možné požiadať aj o finančný príspevok z fondov Európskej únie.³⁶

J. Petryla navrhol aj osobitné formy celoživotného vzdelávania pedagógov, keďže vzdelaný a pre predmet oduševnený učiteľ vie aj lepšie podchytiť žiakov pre vyučovací predmet. Preto navrhol vytvoriť **pracovné kolektívy učiteľov v rámci múzejných krúžkov**, v rámci už uvádzaných historicko-vlastivedných krúžkov a aktivizáciu učiteľov, kde sa predpokladá aj spolupráca s vysokými školami. Napomôcť tomu by mala aj práca okresného (dnes na Slovensku regionálneho, špecializovaného) **pedagogického strediska pri realizácii spolupráce múzea a školy**. Teda v podstate vytvorenie priestoru pre ďalšie vzdelávanie prostredníctvom súčasných metodických centier, kde sa aj samotní učitelia môžu zúčastňovať na exkurziách a zároveň získavajú aj smernice na ich organizovanie.

V rámci múzejnej prezentácie je dôležitá mentálna úroveň programu, t. j. pochopenie poslania programu. J. Beneš za normu prezentácie považuje stredoškolské vzdelanie. Preto žiakom základných a študentom stredných škôl doplnia chýbajúce znalosti a skúsenosti výklad sprievodcu či učiteľa.³⁷ Práve výklad je dôležitou súčasťou skupinovej prehliadky. Určuje sa ním postup skupiny, a teda aj tempo

prehliadky, ktorý nemusí všetkým vyhovovať. Tým sa dostávame aj k ďalšiemu problémému skupinových prehliadok, k osobnosti sprievodcu, lektora či múzejného pedagóga. Sprievodcovský výklad nie je prednáška, ale funkčné usmerňovanie prehliadky s poskytovaním podnetov a informácií vtedy, keď je to potrebné a v podobe, aká umožňuje absolvovať prehliadku s uspokojením z videného.³⁸ Ľudia nechodia do múzea počúvať, ale uspokojovať potrebu vidieť niečo pozoruhodné. Sprievodcovský výklad má mať obsah a formu a uľahčovať prehliadku exponátov. Lektor má byť schopný diferencovať dĺžku, obsah i podanie výkladu podľa podmienok určitej skupiny. Aby bolo možné vyjsť v ústrety individuálnym potrebám návštevníka, je v súčasnosti viditeľný trend o nahradenie živého lektorského výkladu audiovizuálnym sprievodcom. S takouto formou lektorského výkladu sa môžeme stretnúť napríklad pri prehliadke viedenského Schönbrunnu či v Lobkowitzskom paláci na Pražskom hrade. Tu sa, pochopiteľne, stráca možnosť osobného kontaktu medzi návštevníkom a odborne fundovaným reprezentantom múzea, keďže dozorcovia nie sú vždy dostatočne vedomostne kompetentní.

Aj v našich podmienkach sa už v súčasnosti využívajú aj v pedagogickom procese na prípravu exkurzie moderné digitálne technológie. Žiakovi dávajú možnosť spoznať konkrétne miesto a poznatky o ňom lepšie ako klasická príprava na základe učebnice. Rozširovanie vedomostí a získavanie poznatkov prostredníctvom počítača je interaktívne a umožňuje prekonávať geografické i historické vzdialenosti a obohacuje tradičné formy komunikácie.³⁹

V súčasnosti patrí medzi príťažlivú formu exkurzie pre žiakov virtuálne múzeum. Pod virtuálnym múzeom sa rozumie múzeum, ktoré sa nachádza v zdigitalizovanej podobe na internete. Verejnosť si tak môže prezrieť zbierky múzea bez toho, aby múzeum fyzicky navštívila.⁴⁰ Výhodou virtuálnej prehliadky múzea je to, že návštevník sa môže vopred pripraviť na prehliadku múzea, ako aj možnosť absolvovať prehliadku na diaľku, ak sa z nejakého dôvodu nemôže fyzicky zúčastniť na prehliadke. Samozrejme, do istej miery tu vzniká „nebezpečenstvo“, že niektorým záujemcom o prehliadku múzea postačí aj virtuálna prehliadka a nemajú už záujem fyzicky navštíviť múzeum, čím múzeum prichádza o financie. Finančnú kompenzáciu je však možné riešiť obdobne,

³¹ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*, Praha 1976, s. 19.

³² Josef Beneš, 'Základy muzeologie', Opava 1997, s. 74.

³³ Josef Petryl, 'Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu', Praha 1962, s. 66.

³⁴ Blíže Vladimír Jůva, 'Dětské muzeum – edukační fenomén pro 21. století', Brno 2004.

³⁵ Ibidem, s. 69-70.

³⁶ V ostatnom čase takéto náučné chodníky vznikli napríklad vďaka podpore Modranského okrašľovacieho spolku či MČ Bratislava – Rusovce.

³⁷ Josef Beneš, 'Základy muzeologie', Opava 1997, s. 123.

³⁸ Ibidem, ss. 125-126.

³⁹ Karol Vereš, 'Dejepisná exkurzia a digitálne technológie', in: *Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete dejepis pre základné školy. Učebný materiál – modul 3*, Košice 2010, s. 220.

⁴⁰ Ibidem, s. 226.

Obr. 1: Faktory, ktoré ovplyvňujú vzťah medzi múzeom a školou

Múzeum	Škola
odborní pracovníci	pedagóg
lektor/sprievodca/múzejný pedagóg	žiaci/študenti
kvalita expozície/výstavy/sprievodné programy	učebné osnovy
propagácia	školské predpisy

ako to v súčasnosti sledujeme u niektorých denníkov a časopisov, sprístupnením virtuálnej prehliadky expozície za poplatok. Na druhej strane, ciele digitálnej prehliadky múzea by mali byť predovšetkým motivačné – prilákať verejnosť na fyzickú návštevu múzea. Počítačová prehliadka múzea nemôže nahradiť autenticitu fyzickej prehliadky. Zo slovenských múzeí, ktoré oslovujú verejnosť aj prostredníctvom virtuálnej prehliadky múzea spomeňme napríklad SNM – Zámok Bojnice.⁴³ Zo zahraničných múzeí uveďme napríklad prehliadku Národného múzea v Bagdade,⁴² kde je hlavnou motiváciou takýmto spôsobom prilákať zahraničnú verejnosť na návštevu Iraku, keďže sa tu nachádza množstvo pamiatok zo starovekej Mezopotámie.

Na začiatku 60. rokov sa presadzoval trend, že učiteľ má viesť vyučovanie nielen v škole, ale aj v múzeu – t. j. mal zastávať funkciu lektora. Učiteľ mal ovládať obsahovú stránku expozície a mal ju vhodnými pedagogickými a didaktickými metódami pretlmočiť žiakom. Pedagógovia sa tomu, pochopiteľne, bránili. Pracovník múzea bol vnímaný ako odborník, ktorý podáva faktografické a odborné znalosti a funkcia lektora bola ešte len v plienkach.⁴³ Ešte v prvej polovici 70. rokov sa v odbornej literatúre zdôrazňovalo, ako je potrebné, aby múzea mali kultúrno-výchovné oddelenia.⁴⁴ Preto, u nás hlavne v 80. rokoch, začali múzea systematizovať v rámci oddelení kultúrno-výchovnej činnosti miesta pre lektorov a rozvíjala sa múzejná pedagogika či muzeopedagogika. Po útlme na začiatku 90. rokov, kedy múzea v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov rušili najmä tieto pracovné pozície a úlohu lektorov v rámci pravidelných služieb vykonávali opäť väčšinou odborní pracovníci, sa od prelomu tisícročí v rámci špecializovaných oddelení prezentácie či múzejnej a galerijnej pedagogiky opäť venuje väčšia pozornosť pozíciám lektorov. Na Slovensku sa vyzdelať v múzeách a galériách venuje mimoriadna pozornosť v ostatných rokoch,

čoho dôkazom je aj viacero špecializovaných príspevkov v odbornej literatúre.⁴⁵ Tejto téme sa venuje viacero ďalších príspevkov, takže sa jej nebudeme podrobnejšie venovať.

V súčasnosti pripravujú slovenské múzea špecializované programy, ktorými sa usilujú pritiahnúť žiakov a študentov do múzeí. Napríklad Oddelenie múzejnej pedagogiky SNM pripravuje od roku 2005 dlhodobý vzdelávací projekt **Škola v múzeu/Veda hrou**.⁴⁶ Vyvinul sa z interaktívneho edukačného programu SNM – Prírodovedného múzea a dnes zastrešuje vzdelávacie aktivity všetkých špecializovaných múzeí tvoriacich Slovenské národné múzeum. Cieľom týchto špeciálnych aktivít a programov je čo najlepšie sprístupniť výstavy/expozície, pričom stavajú na špecifikách poznávania v múzeu, na neformálnosti tohto prostredia so snahou vytvoriť pre deti a mladých ľudí priestor na hru, interakciu, experiment, zábavu a diskusiu. Program takto deťom a mladým ľuďom umožňuje aktívne poznávanie a učenie sa, ktoré v nich vzbudzuje bádateľský postoj, zvedavosť a vôľu skúmať, ako veci okolo nás fungujú. Učiteľom tento program umožňuje neopakovateľným spôsobom oživiť vyučovanie, zatraktívniť vyučovaciu proces a prehĺbiť vedomosti žiakov a študentov priamou skúsenosťou a kontaktom s exponátmi súvisiacimi s výučbou.

Školská exkurzia do múzea je aj v súčasnosti pútavou formou mimoškolskej aktivity. Pedagógom nestačí len pasívna prehliadka expozície/výstavy bez lektorského výkladu. Dokonca v súčasnosti je nedostatočným štandardom aj prehliadka iba s lektorským výkladom. Pre školské exkurzie je najdôležitejšia jej evaluácia, zhodnotenie exkurzie, či už formou vyhodnotenia pracovných listov, ktoré žiaci vyplňajú počas prehliadky múzea, alebo prezentáciou výsledných prác, ktoré zadal pedagóg žiakom/študentom pred návštevou múzea. Definitívny záver exkurzie predstavuje jej vyhodnotenie pedagógom i žiakmi. Už spomínaný J. Petrtyl vo svojej monografii navrhol, aby múzea

a galérie vydávali pre učiteľov osobitné metodické listy. Tie však mali byť určené výhradne pre pedagógov, aby mohli viesť výklad v múzejnej expozícii.⁴⁷ V tejto súvislosti sa stretávame aj s viacerými sťažnosťami pedagógov, že nie ku každej expozícii či výstave existuje pracovný list, čo znamená, že si ho učitelia musia sami dopredu pripraviť. Druhým problémom je, že mnohokrát ponúkaný výklad, resp. pracovný list, nezodpovedá príslušnej vekovej skupine. Napríklad program, ktorý múzeum pripraví pre 2. stupeň ZŠ, ponúka aj stredoškólakom.

Dôležité je tiež upozorniť na skutočnosť, že aj keď je školská exkurzia súčasťou výučbového procesu, je tu viacero obmedzení, ktoré bránia jej plynulej realizácii. Pedagóg už na začiatku školského roka musí v pláne práce školy uviesť sumár exkurzií, ktoré plánuje uskutočniť v aktuálnom školskom roku. Ak v priebehu školského roka dostane pedagóg ponuku na návštevu výstavy v múzeu a táto nebola plánovaná, môže mať problémy s jej schválením u vedenia školy. Podľa platnej vyhlášky o stredných školách na Slovensku tvorí skupinu jedného pedagogického zamestnanca najviac 25 žiakov.⁴⁸ Ak má trieda vyšší počet žiakov, tak je potrebné, aby sa na exkurzii zúčastnil ďalší pedagóg, ktorý však má svoje vlastné pedagogické povinnosti. Na návštevu múzea nestačí pedagógovi len jedna vyučovacia hodina, ale minimálne dve, pretože musí rátať aj s presunom do a z múzea. Z tohto dôvodu sa narušuje vyučovaciu proces iným pedagógom. Konanie exkurzií však nie je možné automaticky presúvať do času mimo vyučovania. Tieto snahy odmietajú pedagógovia i žiaci/študenti, keďže majú svoje ďalšie povinnosti. Pri organizovaní exkurzií je dôležitá aj koordinácia pedagógov jednotlivých vyučovacích predmetov, aby nedochádzalo ku kumulácii exkurzií na jeden termín, resp. krátko za sebou, čo kladie zvýšené nároky na financie a organizáciu exkurzie (napríklad zastupovanie). Pri organizovaní exkurzií detí a mládeže do 18 rokov je potrebný tiež súhlas rodičov. Podľa starej vyhlášky musel zákonný zástupca (rodič) pred každým konaním mimoškolskej aktivity dať súhlas. V súčasnosti sa už táto požiadavka zjednodušila a postačuje, aby zákonný zástupca v jednom informovanom súhlase vyjadril súhlas s uskutočnením viacerých aktivít počas školského roka.⁴⁹ ■

⁴³ <http://www.bojnicecastle.sk/virtual/index.html> (last update 27/4/2013).

⁴⁴ <http://www.virtualmuseumiraq.cnr.it> (last update 27/4/2013).

⁴⁵ Jiří Špět, 'Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)', in: *O problematice spolupráce muzea a školy*. Praha 1976, s. 24.

⁴⁶ Ibidem, ss. 36-37.

⁴⁷ Spomeňme aspoň: Alexandra Brabcová, 'Múzejní pedagogika nebo Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví?', in: *Múzeum 2/2009*, ss. 11-13 a 'Základní formy muzejního vzdělávání', in: *Múzeum 3/2009*, ss. 13-16;

Marcela Lukáčová, 'Vzdělávání v muzeích a galériách', in: *Múzeum 1/2009*, ss. 19-20.

⁴⁸ <http://www.snm.sk/?oddelenie-muzejnej-pedagogiky> (last update 27/4/2013).

⁴⁷ Josef Petrtyl, 'Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu', Praha 1962, s. 69.

⁴⁸ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 268/2011 Z. z. o stredných školách.

⁴⁹ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 224/2011 Z. z. o základnej škole účinná od 1. 9. 2011, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 320/2008 Z. z. o základnej škole.

Literatúra**– Monografie, publikácie:**

BRABCOVÁ, Alexandra. *Brána muzea otvorená*.

Náchod: Nadace OSF Praha – nakladateľství JUKO, 2002.

BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 1997, 179 s. ISBN 80-901974-3-4.

Čo letí v múzejnej pedagogike. *Vzdelávanie a výchova v múzeách na Slovensku. Zborník textov z konferencie*. Marcela Lukáčová (ed.). Bratislava: SNM, 2010.

Děti, mládež... a muzea? I – III. Brno: Moravské zemské muzeum 1995, 1999 a 2003.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum – edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004, 270 s. ISBN 80-7315-090-5.

PETRTYL, Josef. *Zkušenosti ze spolupráce školy a muzea při vyučování dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, 107 s.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012

– Zborníky:

BENEŠ, Josef. *Současné úkoly muzeí v práci s mládeží*. In: O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově v dnech 2. – 4. 10. 1974. Praha: Národní muzeum – Ústřední muzeologický kabinet, 1976, s. 64 – 80.

BUNČÁK, Ján. *Sociologické poznatky v marketingu a práci s verejnou sférou*. In: *Múzeum v spoločnosti*. Zborník príspevkov zo seminára Banská Bystrica 2002. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum, 2002. ISBN 80-8060-097-X, s. 7 – 28.

ŠPĚT, Jiří. *Spolupráce muzea a školy v letech 1959 – 1974 (Zhodnocení a perspektivy)*. In: O problematice spolupráce muzea a školy. Praha: Národní muzeum – Ústřední muzeologický kabinet, 1976, s. 5 – 50.

ŠTECHA, Stanislav. *Vzdělávací programy mají umožnit poznání aneb Brána mysli otevřená*. In: *Brána muzea otvorená*. A. Brabcová (ed.). Náchod: Nadace OSF Praha – nakladateľství JUKO, 2002, s. 66-85.

VEREŠ, Karol. *Dejepisná exkurzia a digitálne technológie*. In: *Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete dejepis pre základné školy*. Učebný materiál – modul 3. Košice: Elfa pre Ústav informácií a prognóz školstva, 2010. ISBN 978-80-8086-153-7, s. 219 - 232.

– Články z časopisov:

BRABCOVÁ, Alexandra. *Múzejní pedagogika nebo Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví?* In: *Múzeum*. ISSN 0027-5263, 2009, roč. 55, č. 2, s. 11 – 13.

BRABCOVÁ, Alexandra. *Základní formy muzejního vzdělávání*. In: *Múzeum*. ISSN 0027-5263, 2009, roč. 55, č. 3, s. 13 – 16.

LUKÁČOVÁ, Marcela. *Vzdelávanie v múzeách a galériách*. In: *Múzeum*. ISSN 0027-5263, 2009, roč. 55, č. 1, s. 19 – 20.

MARCINKOVÁ, Anna. *Čo priniesol prieskum spolupráce muzeí so školami*. In: *Múzeum*. ISSN 0027-5263, 1965, roč. 10, č. 3, s. 12 – 20.

MEZEIOVÁ, Adelaida. *Návšteva múzea v didaktike strednej školy (Pohľad stredoškolského učiteľa)*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, rok 2013, č. 1, s. 65-74.

PAVLÍKÁNOVÁ, Martina. *Kontexty vzdelávania múzea/ galérie a školy*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, rok 2013, č. 1, s. 55-64.

Kľúčové slová:

exkurzie v múzeách, štruktúra návštevníkov, učebný proces, Slovenská republika

Keywords:

excursions to museums, structure of visitors, learning process, Slovak republic

Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD. (*1971)

Pôsobí ako odborný asistent na odbore Muzeológia a kultúrne dedičstvo, Katedra etnológie a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vo svojej prednáškovej činnosti sa o. i. zaoberá špecializovanou muzeológiou, kultúrne-výchovnou činnosťou, múzejnou a galerijnou pedagogikou. Z tejto oblasti aj publikuje.

doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD. (*1975)

Je garantom bakalárskeho študijného programu Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Prednáša popri iných kurzoch úvod do muzeológie, dejiny pamiatkovej starostlivosti, archívne kultúrne dedičstvo, pomocné vedy historické pre muzeológov, vedie metodologický seminár pre muzeológov.